

bir alanda tek kubbeli olarak inşa edilen cami minaresizdir. Eyvanı tipik İran cami mimarisine has özellikler taşımaktadır. Yapı, daha çok Timurlular ve Safevîler'in yüzyıllar öncesine dayanan geniş kubbeli türbe yapılarına benzemektedir. Caminin dışı açık tek cephesi meydana bakmaktadır. Diğer cepheler ticarî yapılarla ve meydanın arkasında bulunan dar yollarla kuşatılmıştır. Yakınındaki Mescid-i Şâh gibi bu cami de kible istikameti bakımından kuzey-güney eksenindeki meydana göre yamuk durumdadır. Camiye geçiş, çinilerle süslenmiş bir eyvandan ulaşılan ve kuzey yönünde kubbeli hacmi "L" şeklinde çevreleyen bir koridorla sağlanmaktadır. Mihrap eksenindeki kapıdan harime girilir. Bu anlamsız koridor, caminin meydana açılan cephesi ve harimi arasındaki uyumsuzluğu telâfi etmek için sonradan yapılmıştır. Binanın çarpık konumu meydana bakıldığında kuvvetle algılanır. Meydanla olan ilişkisindeki zayıflık caminin özenli dekorasyonu da tezat teşkil etmektedir. Yapıda harimi örten tek cidarlı kubbenin Mescid-i Şâh ile Medrese-i Mâder-i Şâh'ın (Medrese-i Çehârbâğ) kubbeleriyle kıyaslandığında iddialı ve yenilikçi olduğu görülür. Tuğla zeminle birlikte arabeskin çeşitli düzeylerde kullanılışı çok başarılıdır ve zeminin de sirla kaplı olduğu izlenimi verir.

Harimin içi İran mimarisinde en kusursuz biçimde dengelenmiş yekpâre yapılarından biridir. Zemin dahil binanın içi ağırlıklı olarak mavi renkli çinilerle tamamen kaplanmıştır. Çini ve oyma mermerlerle bezenmiş bir balkon, mihraba üstten bakacak şekilde girişi yukarıda harime doğru keser. Kare iç mekân, dış hatları turkuvaz burma kenar suyu ile çerçevesi, kakma yazı ve çiçek bezemeli sekiz sivri kemerle çevrilmiştir. Kemerlerin üstü dairevi kasnağı destekleyen geniş köşelikle rin geçiş yeridir. Kubbe kasnağı biri güneş ışığını içeri sızdıran arabesk şebekeli açık, biri kör olarak alternatif biçimde dizilmiş otuz iki adet kemerli pencereden oluşmaktadır. Kubbenin iç yüzeyi tamamen, çiçek kıvrımlarından oluşan desen ağlarıyla örülür çinilerle kaplıdır. Tavandaki sarı şemşeller bütün parlaklığıyla güneş ışıklarını içeriye yansıttığı izlenimi verir. Cami kubbesinin bu orijinal iç tasarımı son yıllarda birçok İran halısında desen olarak taklit edilmiştir. Zenginliği ve emsalsiz uyumu, bu tek hacimli yapıyı Safevî mimarisi ve dekorasyonunun eşsiz bir mücevher kutusu haline getirmiştir.

Harimde olduğu gibi kubbe ve cephe-deki çini kaplamalarının çoğu Safevîler'in çöküşünden sonra zamanla dökülmüştür. Caminin restorasyonu Rızâ Şah Pehlevî'nin yönetimi zamanında 1930'larda başlatılan, şehrin tarihî mimarisini canlandırma programının uygulanması sırasında gerçekleştirilmiştir. Bu restorasyonlar sırasında mozaik çini gibi unutulmuş olan birçok teknik uygulama şehir mimarisinde yeniden ortaya çıkmıştır. Günümüzde cami cephesinde görülen işçilik bu restorasyondan kalmadır. Cephenin alt kısmı mermerle karışık dekore edilmiştir. Orta kısımda yoğun bitki ve çiçek desenleriyle bezeli sirla boyanmış çiniler (heft-rengi) ve en üst kısımda kitâbe kuşağı yer alır. Bu dekorasyon cephe için çok yoğun olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. 1963'te yapılan dekorasyonlarda caminin taçkapısında gümüş işlemeli süslemeler ve nesta'lik hatlı Farsça yazılar kullanılmıştır. Şeyh Lutfullah Camii'nde görülen kubbe modeli daha sonra Tahrân'daki mermer sarayın inşasında uygulanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lutfullah Hünerfer, *Gencine-yi Âşâr-i Târihi-yi İsfahân*, İsfahan 1344/1965, s. 401-415; a.m.f., *Rehnumâ-yi İsfahân*, İsfahan 1344/1965, s. 102-109; A. Welch, *Shah Abbas and the Arts of Isfahan*, New York 1973; A. U. Pope, "The Safavid Period", *A Survey of Persian Art* (ed. A. U. Pope - Ph. Ackerman), Tehran 1977, III, 1189-1191, 1209-1210; R. Hillenbrand, "Safavid Architecture", *CHIr.*, VI, 784-786; S. P. Blake, *Half the World: The Social Architecture of Safavid Isfahan: 1590-1722*, Costa Mesa 1999; Ali Dehshasti, *Goya's Isfahan* (trc. Gulâmrazâ Abbâsiyân), Tahrân 2003, s. 208-216; A. Godard, "Isfahan", *At-har-ê Irân*, II, Paris 1937, s. 96-99.

HABİB BORJIAN

ŞEYH el-MAHMÛDÎ

(الشيخ المحمودي)

Ebü'n-Nasr Seyfüddîn el-Melikü'l-Müeyyed
Şeyh el-Mahmûdî ez-Zâhirî
(ö. 824/1421)

Memlük sultanı
(1412-1421).

770 (1368-69) yılında doğdu. Kafkasya'daki kabilelerden Kermük'a mensup olup on iki yaşlarında iken esir tüccarı Hoca Mahmud Şah tarafından Mısır'a getirildi ve Atabekü'l-asâkir Berkuk tarafından 3000 dirheme satın alındı (782/1380). Hoca Mahmud Şah'a nisbetle Mahmûdî, el-Melikü'z-Zâhir Berkuk'a nisbetle Zâhirî diye anılır. Berkuk tarafından iyi bir asker olarak yetiştirildi. Berkuk sultan olunca onu âzat

edip câmedarlıkla görevlendirdi ve hasekileri arasına aldı. Mintaş ve Yelboğa en-Nâsırî'nin isyanları sırasında hapsedilen Şeyh el-Mahmûdî, Berkuk'un ikinci saltanatının başlarında hapisten kurtuldu ve sultan tarafından sâkilik görevine getirildi. Safer 798'de (Kasım-Aralık 1395) emîr-i tablâhâne rütbesine terfi ettirildi, ardından re'sû'n-nevbe oldu. 801'de (1399) emîr-i hac tayin edildi. Ertesi yıl el-Melikü'n-Nâsır Sultan Ferec tarafından emîr-i mie mukaddem-i elf rütbesine yükseltilerek Trablus nâibliğine gönderildi ve on iki yıl Suriye'deki çeşitli vilâyetlerde nâiblik yaptı. Bölgede emîrler arasında ve emîrlerle Memlük sultanı arasında çıkan olaylarda önemli rol oynadı.

Şeyh el-Mahmûdî, 803'te (1400) Suriye'deki diğer nâiblerle birlikte Halep'i savunurken Timur'a esir düştüyse de bir süre sonra kaçmayı başardı ve eski görevine iade edildi. Şevval 804'te (Mayıs 1402) Dimaşk nâibliğine getirildi. Bu görevi esnasında Suriye'ye sığınan Karakoyunlu Kara Yûsuf ile Celâyirli Sultan Ahmed'i iyi karışladı. Timur'un baskısı ile Sultan Ferec'den bunların ölüm fermanı geldiği halde emri uygulamadı. 807 yılı sonlarında (Haziran 1405) diğer Suriye nâibleriyle beraber Ferec'i tahttan indirmek için Mısır üzerine yürüdü. Sultanın ordusunu Abbâsiyye'de mağlûp ederek Kahire'ye kadar ilerlediyse de yanındaki emirlerden bazılarının sultanın tarafına geçmesi yüzünden Suriye'ye dönmek zorunda kaldı. Yerine tayin edilmiş olan Nevrûz'u yenip Dimaşk'ı ele geçirdi (Rebîulâhîr 808 / Ekim 1405).

Sultan Ferec'in tahtını bırakarak gizlendiği günlerde Dimaşk'tan ayrılmak zorunda kalan Şeyh el-Mahmûdî, Ferec'in yeniden tahta oturmasıyla görevine iade edildi. Ardından Safed'e gönderildiyse de tekrar getirildiği Dimaşk nâibliğinin ilk günlerinde isyan hazırlığı içinde olduğu ithamıyla görevinden alınıp tutuklandı. Ancak hapisten kaçarak bazı emirlerle birlikte Dimaşk'ı ele geçirdi ve bu sırada Trablus nâibliğine razı olup Dimaşk nâibliğinin Nevrûz'da kalmasını kabul etti. Şâban 810 (Ocak 1408) tarihinde Sultan Ferec tarafından tekrar Dimaşk nâibliğine tayin edildi ve Nevrûz'la yaptığı savaşın ardından şehre girmeyi başardı. Bu sırada bazı emirleri tutuklaması ve sultanın emrine rağmen onları Mısır'a göndermemesi sultanla arasının açılmasına sebep oldu. 1409'da Suriye'ye yürüyen Sultan Ferec karşısında Sarhad'da mağlûp olan Şeyh el-Mahmûdî, Emîr Seyfeddin Tağrîberdî'nin aracılığı ile affedilip Trablus nâibliğine getirildi. Bun-

dan sonra uzun süre Dımaşk nâibi Nevruz ile savaştı. Sultan Ferec'in aralarındaki mücadeleye son vermek amacıyla yeni bir Suriye seferine çıktığını duyunca Dımaşk'ın kendisinde, Halep'in Nevruz'da kalması şartıyla yeniden anlaşma yaptı (813/1410).

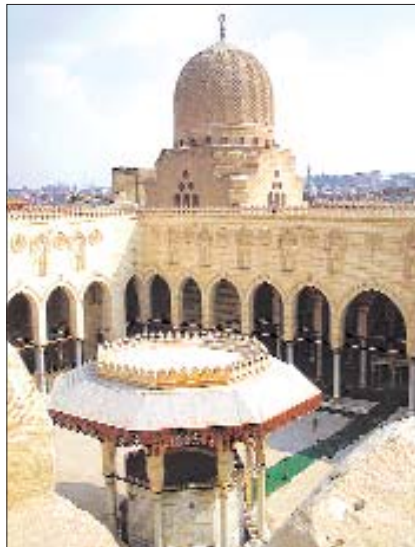
Sultan Ferec'le karşılaşma cesareti gösteremeyip Dulkadiroğulları ülkesine giden Şeyh el-Mahmûdî ile Nevruz sultanın Suriye'de bulunmasından faydalanarak Filistin yoluyla Kahire'ye yöneldiler. Kal'atülcabel'i düşürmek üzere iken Mısır kuvvetleri yetişince geri çekilip Kerek'e gittiler. Kerek'i kuşatan Sultan Ferec, Şeyh el-Mahmûdî'nin Halep, Nevruz'un Trablus nâibliğine tayini gibi bazı şartlarla ikisini bu defa da başıladı. Fakat antlaşmayı bozup civardaki bazı merkezleri ele geçirmeye çalışan Şeyh el-Mahmûdî ile Nevruz harekete geçen Sultan Ferec'i Leccûn'da mağlûp ettiler. Bu sırada ikisinin de sultan olmak istemesi yüzünden aralarında çıkan anlaşmazlık Halife Müstâin-Billâh'ın aynı zamanda sultan ilân edilmesiyle çözüldü. Şeyh el-Mahmûdî sultana atabeg tayin edilirken Nevruz Dımaşk nâibliğine getirildi.

Müstâin-Billâh'ın bütün devlet işlerini kendisine havale etmesi dolayısıyla atabegliği döneminde idareyi tamamen eline alan Şeyh el-Mahmûdî, altı ay sonra emîrleri toplayıp kendilerine söz geçirebilecek, kendisi de emîr olan bir sultanın tahta çıkarılması gerektiğini söyledi. Görüşmeler neticesinde Halife Müstâin-Billâh sultanlıktan hal'edilirken Şeyh el-Mahmûdî, el-Melikü'l-Müeyyed unvanıyla tahta çıktı (1 Şâban 815 / 6 Kasım 1412). Önce Mısır'da Arap kabileleri tarafından çıkarılan isyanları bastırmakla uğraştı, ardından sultanlığını tanımayan eski müttefiki Dımaşk nâibi Nevruz'la savaşmak için ilk Suriye seferine çıktı. Uzun bir kuşatmadan sonra Dımaşk'a girdi ve teslim aldığı Nevruz'u öldürdü (817/1414). Bölgedeki vilâyetlere yeni nâibler tayin edip Kahire'ye döndü. Aynı yıl içinde Müstâin-Billâh'ı halifelikten hal'ederek yerine onun kardeşi Dâvûd'u el-Mutazid-Billâh unvanıyla halife ilân etti. Ertesi yıl Hama, Trablus ve Gazze nâiblerinin desteğini alan yeni Dımaşk nâibi Kanıbay'ın isyanıyla karşılaşınca ikinci Suriye seferine çıktı. İsyanı bastırıp Kanıbay'ı ve isyancıların Halep'e girmesine izin veren Halep nâibiyle diğer bazı isyancı emîrleri ortadan kaldırdıktan sonra Kahire'ye döndü. Bu şiddet politikasıyla bölgede kontrolü sağladı. Öte yandan Güney ve Güneydoğu Anadolu'daki Türkmen beyliklerini itaat altında tutarak onların Osmanlılar veya Karako-

yunlular'la birleşmesini engellemeye çalıştı. Dulkadiroğulları'nın Osmanlılar'la dostluk kurmasından endişeye kapıldı ve 1414'te sefere çıktı. Daha önce kendi rızası ile verdiği Antep ve Darende'yi Dulkadiroğulları'ndan geri aldı.

Ramazanoğlu Ahmed Bey, 818'de (1415) yedi ay kuşatmanın ardından Tarsus'u Karamanoğlu'nun elinden alarak hutbeyi Şeyh el-Mahmûdî adına okutmuştu. Karamanoğlu II. Mehmed Bey, Memlûklerin iç çekişmelerinden faydalanarak Tarsus'u geri aldığı gibi (Ramazan 821 / Ekim 1418) dâmat edindiği Ramazanoğulları'nın yeni hükümdarı İbrâhim'i de himayesine aldığını açıklamıştı. Bunun üzerine Dulkadiroğlu Mehmed Bey'i Karaman seferine davet eden Şeyh el-Mahmûdî, 1419 yılı ilkbaharında oğlu İbrâhim kumandasında bir orduyu kuzeyden Karamanoğlu Mehmed Bey'e karşı, Şam valisini de Adana ve Tarsus üzerine gönderdi. Adana ve Tarsus ele geçirildi; Ramazanoğulları'nın başına İbrâhim Bey'in yerine kardeşi İzzeddin Hamza tayin edildi. Şeyh el-Mahmûdî'nin oğlu İbrâhim, Kayseri'yi ve Niğde'yi ele geçirdi. Kayseri'yi Dulkadiroğulları'na, Karaman ilini de Memlûk ordusunun şehre yaklaştırmakta olduğunu duyunca İç İl'deki sarp yerlere çekilen Mehmed Bey'in kardeşi Ali Bey'e vererek ülkesine döndü (822/1419). Mehmed Bey, İbrâhim'in dönüşünden sonra ülkesinin ova bölgesindeki topraklarına yeniden sahip olduysa da Kayseri'yi geri

Şeyh el-Mahmûdî tarafından Kahire'de inşa ettirilen Şeyh Müeyyed Camii'nden bir görünüş

almak için Dulkadiroğulları'yla yaptığı savaşta esir düştü ve Kahire'ye gönderildi.

Şeyh el-Mahmûdî devrinde Osmanlılar'la dostane ilişkiler kuruldu. 819-823 (1416-1420) yılları arasında dostluğun devamı ve ticarî ilişkilerin kolaylaştırılması için antlaşma yapıldı ve hediye teâtisinde bulunuldu. Akkoyunlular'da da iyi ilişkilerin sürdürüldüğü bu dönemde Karakoyunlular'la Akkoyunlular arasındaki mücadele Memlûkleri de etkiledi. Nitekim Mercidâbık'ta hezimete uğrattığı (820/1417) Akkoyunlu Hükümdarı Karayülük'e sığınma hakkı verilmesi bahanesiyle 823'te (1420) harekete geçen Kara Yûsuf, Antep ve Birecik'i yağma ve tahrip ettirip Suriye'ye yürüdü. Şeyh el-Mahmûdî hasta olmasına rağmen onunla savaşa karar verdi, ancak Kara Yûsuf'un ölüm haberini alınca seferden vazgeçti. Kıbrıslılar ve Ketillan şövalyelerinin saldırıları sebebiyle Kıbrıs seferine hazırlanan Şeyh el-Mahmûdî barış isteyen Kıbrıs hâkimisiyle Kıbrıs limanlarında korsan barındırılmaması, Suriye sahillerine yapılacak korsan saldırılarına engel olunması, Kıbrıs limanlarına sığınan korsanlara erzak verilmemesi, korsanların getireceği malların alınmasının engellenmesi ve adada bulunan müslüman esirlerin fidye karşılığında serbest bırakılması gibi şartlarla antlaşma imzaladı (1 Ramazan 817 / 14 Kasım 1414; Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi*, s. 201).

İsyan ve karışıklıkların yanı sıra 816-819 (1413-1416) ve 821-822 (1418-1419) yıllarında ortaya çıkan salgın hastalıklar yüzünden ekonomik sıkıntılar artmış, fiyatlar yükselmişti. Şeyh el-Mahmûdî çöküşü durdurmak için tedbirler almaya çalıştı. Vergilerde düzenlemeler yaptı. Bakır paraları tedavülden kaldırıp saf gümüşten sikkeler bastırıldı. Sekiz yıl beş ay hüküm süren Şeyh el-Mahmûdî uzun süren bir hastalığın ardından 8 Muharrem 824 (13 Ocak 1421) tarihinde vefat etti ve kendi yaptırdığı medresedeki türbesine defnedildi. Yerine veliahdı, henüz iki yaşındaki oğlu Ahmed, el-Melikü'l-Muzaffer unvanıyla tahta çıkarıldı. Memlûk tarihçilerinin övgüyle söz ettiği Şeyh el-Mahmûdî önemli bir Memlûk sultanı kabul edilir. Zeki, ileri görüşlü, âdil, cömert ve harp sanatında mâhir bir hükümdardı. Bununla birlikte oyun ve eğlenceye düşkünlüğü, fazla kan dökmesi ve müsâdereleri yüzünden tenkit edilmiştir. Âlimlere karşı iyi davranan sultanın kendisi de ilimle meşgul olmuş, Abdurrahman b. Ömer el-Bulkinî'den Buhârî icâzeti almıştır. İcâzetnâmesini seferlerinde yanında taşırdı (Sehâ-

vî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, III, 309). Önemli âlimlerden İbn Cemâa Muhammed b. Ebû Bekir'e saygı gösterir ve ihsanda bulunurdu. 822'de (1419) hacca giden Molla Fenârî'yi dönüşü sırasında Kahire'ye çağırmış ve ona büyük itibar göstermiştir. Şeyh el-Mahmûdî, ülkedeki ekonomik sıkıntılara rağmen bazı mimari eserler inşa ettirmiştir. Bunların en önemlisi, Mintaş ve Yelboğa en-Nâsırî'nin isyanları sırasında Kahire'de tutuklu kaldığı Hizânetü Şemâil Hapishanesi'nin yerinde yaptırdığı camimedresedir (el-Medresetü'l-Müeyyediyeye). Bâbüzüveyle yakınındaki Müeyyed Camii, 825'te (1422) camiye çevrilen Müeyyed Bimâristanı ve hamam günümüze ulaşmıştır. Sultan ayrıca Harem-i şerif'te ve Mescid-i Nebevî'de tamirat yaptırmıştır.

Bedreddin el-Aynî, Şeyh el-Mahmûdî'nin hayatı ve dönemi hakkında yazdığı eseri (bk. bibl.) kendisine takdim etmiştir. Kaynaklarda Aynî'nin *el-Cevherü's-seniyye fi târihi'd-devleti'l-Mü'eyyediyye* (manzum) adında bir başka eseri de kaydedilmektedir (Sâlih Yûsuf Ma'tûk, s. 121-122). Muhammed b. Nâhid tarafından kaleme alınan *es-Siretü'l-Mü'eyyediyye* günümüze ulaşmamıştır. Başta Aynî olmak üzere dönemin bazı tarihçileri bu esere takrizler yazmıştır (Aynî'nin takrizi için bk. Sehâvî, *ez-Zeylû 'alâ Ref'i'l-işr*, s. 438-440). Kalkaşendî *Naẓmü sireti'l-Mü'eyyed*, İbn Hicce *es-Siretü's-Şeyhiyye* adıyla birer kitap telif etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Makrîzî, *es-Sülûk*, IV, 485-490; Bedreddin el-Aynî, *es-Seyfû'l-mühenned fi sireti'l-Meliki'l-Mü'eyyed Şeyh el-Mahmûdî* (nşr. Fehmî M. Şeltût), Kahire 1387/1967; a.mlf., *'İkdü'l-câmân* (nşr. Abdürrâzık et-Tantâvî el-Karmût), Kahire 1409/1989, s. 85-116; İbn Kâdî Şühbe, *et-Târîh* (nşr. Adnân Dervîş), Dimaşk 1997, bk. İndeks; İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâ'ü'l-gumr* (nşr. Hasan Habeşî), Kahire 1972, III, 254-257; a.mlf., *Zeylû'd-Dürreri'l-kâmine* (nşr. Adnân Dervîş), Kahire 1412/1992, s. 281-282; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, XIII, 157-303; a.mlf., *el-Menhelü's-şâfi*, VI, 263-312; Hatîb el-Cevherî, *Nüzhetü'n-nüfûs ve'l-ebdân fi tevârîhi'z-zamân* (nşr. Hasan Habeşî), Kahire 1971, II, 317-493; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, III, 308-310; a.mlf., *ez-Zeyl 'alâ Ref'i'l-işr* (nşr. Cûde Hilâl - M. Mahmûd Subh), Kahire 1966, s. 438-440; İbn İyâs, *Bedâ'î'u'z-zühûr*, II, 3-63; Sâlih Yûsuf Ma'tûk, *Bedrüdîn el-Aynî ve eşeruhû fi 'ilmi'l-hadis*, Beyrut 1407/1987, s. 110, 121-122; Kâzım Yaşar Kopraran, *Mısır Memlûkleri Tarihi*, Ankara 1989; a.mlf., "Al-Malik Al-Mu'ayyad Şayh Al-Mahmûdî Devrinde (1412-1421) Mısır'ın Mali ve İktisadi Durumuna Umumi Bir Bakış", *TED*, sy. 10-11 (1979-80), s. 153-176; Fehmî Abdülâflım, *Câmi'u'l-Mü'eyyed Şeyh*, Kahire 1994; Refet M. en-Niberrâvî, *en-Nukûdü'l-İslâmiyye fi Mısır: 'Asru devleti'l-Memâliki'l-Cerâkise*, Kahire 1996, s. 67-73; M. Süheyl Tak-kûş, *Târîhu'l-Memâlik fi Mısır ve Bilâdi's-Şâm*,

Beyrut 1999, s. 442-452; Âsım M. Rızık, *Atlasü'l-'imâreti'l-İslâmiyye ve'l-Kıbtıyye bi'l-Kâhire*, Beyrut 2003, III/1, s. 303-332, 385-410, 439-450; İsmail Yiğit, *Memlûkler*, İstanbul 2008, s. 110-112; P. M. Holt, "al-Mu'ayyad *Shaykh*", *EP* (Fr.), VII, 273-274.

İSMAİL YİĞİT

ŞEYH MANSÛR

(ö. 1208/1794)

Kafkaslar'da Ruslar'a karşı direnişi örgütleyen dini lider.

Çeçenistan'ın Grozniy şehrine yakın Sunca nehriyle Goy çayı arasındaki Aldı (Alda / Elda) köyünde bazı araştırmacılara göre 1722, bazılarına göre ise 1748'de doğdu. Adı Uçermak (Uşurmek) olup Ruslar bunu Uşurma biçimine çevirmişlerdir. Okuma yazma bilip bilmediği hususu tartışmalı olmakla birlikte çocukluğunda Kur'an dersi aldığı ve Kur'an'ı ezberlediği belirtilmektedir. Fakat onun Çeçen değil İtalyan asıllı Giovanni Battista Boetti adlı bir kişi olduğu, Anadolu'ya misyonerlik faaliyetlerinde bulunmak üzere gönderildikten sonra İslâmiyet'i kabul ederek Kafkaslar'a geçtiği de rivayet edilir. Ayrıca Orenburglu bir Tatar veya Nogay yahut Kafkaslar'a gönderilmiş bir Osmanlı ajanı olabileceği yolunda bilgiler vardır. Karizmatik bir kişiliğe sahip bulunduğu anlaşılan Şeyh Mansûr'un keramet sahibi dinî bir şahsiyet olarak tanınması, rüyasında gördüğü Hz. Peygamber tarafından halkı doğru yola iletmesi için görevlendirildiği şeklindeki bir rivayetin yayılması sonucudur. Hatta Mansûr'un adını kendisine bizzat Resûlullah'in verdiği yolunda şâyialar çıkmıştır.

Şeyh Mansûr, Dağıstan'da Nakşibendiyeye tarikatına intisap etti; önce Aldı Camii'nde imamlık yaparak vaaz ve hutbeleriyle dikkat çekti. Ele aldığı ana konu bütün Kuzey Kafkasyalılar'ın birleşmesi, birleşmedikleri takdirde bunun Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine aykırı olacağı ve Allah'ın bu yüzden Ruslar'ın memleketlerini işgal etmesine izin vereceği, halkların özgürlüklerini yitireceği ve dinsiz, vatansız halde yaşayacakları hususu idi. Mart 1785'ten itibaren tütün ve kahve içmenin günah olduğunu, Ruslar'la evlenilmemesi gerektiğini söylemeye başladı. Ayrıca çeşitli Kafkas halklarına gönderdiği mektuplarda onlardan yardım isteyerek oluşturulan birliklere katılmalarını talep etti.

Onun kısa sürede şöhret bulmasına yol açan diğer bir husus da Hz. Ali'den nakledilen bir hadiste Mansûr adlı bir kişinin

çağrısına uymanın her müslümana vâcip olduğuna dair rivayettir. Bu durum halk arasında hadiste sözü edilen Mansûr'un ortaya çıktığı kanaatine yol açtı, hatta Osmanlı Padişahı I. Abdülhamid de bundan etkilendi. I. Abdülhamid bir hattında, Dağıstan tarafında ortaya çıkan Şeyh Mansûr olayına bunun düşmanın bir hilesi olabileceğine dikkat çektiikten sonra durumunun araştırılmasını istedi (BA, Ali Emîrî, I. Abdülhamid, nr. 25341). Bir başka hattında hadiste sözü edilen Mansûr adlı kişi hakkında ulemânın araştırma yaparak kendisine bilgi vermesini emretti (BA, Ali Emîrî, I. Abdülhamid, nr. 1735). Bu durum, Osmanlı idarecilerinin Mansûr vak'asını dikkatli bir şekilde ve endişeyle izlediklerini gösterir. Padişaha sunulan bilgilerde hadiste sözü edilen şahısla Şeyh Mansûr'un bir ilgisinin olamayacağı, esasen onun da böyle bir iddiada bulunmadığı bildirildi (BA, Ali Emîrî, I. Abdülhamid, nr. 1569; Ahmed Vâsif Efendi, s. 365). Mansûr'un halk arasında mübarek bir kişi olarak şöhretini arttıran bir diğer husus gösterdiği ileri sürülen kerametlerdir. Pişirdiği yemeklerin tükenmemesi, Aldı'daki savaş sırasında yerden aldığı bir avuç tozu düşmanın üzerine atmasıyla onları dağıtması, çaldığı davulun üç günlük yoldan duyulması gibi söylentiler (BA, *HH*, nr. 21/1011-C) giderek pek çok kişinin onun etrafında toplanmasına yol açtı. Hatta bu rivayetler Osmanlı ulemâsı arasında da etkili oldu ve Antep ulemâsından Seyyid Halil Efendi 200 kadar talebesiyle birlikte ona katıldı. Şeyh Mansûr'la ilgili abartılı rivayetler Osmanlı başşehrine ulaşmaya başlayınca onun hakkında daha sağlam bilgi edinilmesi için Sohum muhafızı Keleş Bey görevlendirildi. Keleş Bey, Hasan Bey adında bir kişiyi hediyelerle Çeçenistan'a gönderdi. Aynı şekilde Soğucak muhafızı Ferah Ali Paşa da Şeyh Mansûr'u görmek üzere Kadioğlu Mehmed Ağa'yı Çeçenistan'a yolladı. Bunlar Şeyh Mansûr'la görüşerek onun menşei ve yaptığı işler hakkında padişaha bilgi verdikleri gibi kendisinin, "Ben cahilim, ancak ümmet-i Muhammed'e nasihat etmeye memur oldum" dediğini, fakat, "Kâfiri vurup malını yağma ve evlâdu iyâlini esir etmelidir" yolunda bir şey söylemediğini, bunu Dağıstanlı fakihlerin dile getirdiğini bildirdiler (Cevdet, III, 246).

Şeyh Mansûr ve temsil ettiği hareketten çok endişe duyan Ruslar onu ortadan kaldırmak için Kont P. S. Potemkin'in emriyle Albay Pieri kumandasındaki 3000 kişilik bir birliği Aldı'ya gönderdiler. Aldı'ya